

ЧАСТИНА ПЕРША

Листопад 1803 р. — лютий 1805 р.

КРИХТА ГЕТТІ ГРІМКЕ

Був час, коли люди Африки вміли літати. Про це розповіла мені мама якось уночі, коли мені було десять. Вона сказала:

— Крихто, твоя бабуся сама це бачила. Казала, вони літали над деревами й хмарами. Мов дрозди літали — так вона казала. Коли ми приїхали сюди, те диво минуло.

Мама була гостра на розум. Вона так і не навчилася читати й писати, як я. Усе, що вона знала, походило з життя, небагатого на милосердя. Вона подивилася мені в обличчя, що налилося горем і сумнівом, і спитала:

— Не віриш мені? Звідки, гадаєш, у тебе такі лопатки, дівчинко?

Ті худючі кістки стирчали з моєї спини, наче шишаки. Вона погладила їх і сказала:

— Це все, що лишилося від твоїх крил. Зараз вони не більші за ці пласкі кістки, але прийде день, коли матимеш їх знову.

Я була кмітлива, як мама. Уже в десять років знала, що ця історія про летючих людей — чистісінька небиллиця. Ми не були якимось особливим народом, який утратив свої чари. Ми були рабами, і нічого доброго нас не чекало. Уже згодом я збагнула, що вона мала на увазі. Ми справді дістали крила, але жодного дива в тому не було.

Того дня, коли життя перетворилося на щось геть непоправне, я була на робочому дворі, кип'ятила постільну білизну рабів, підтримуючи вогонь під казаном. Очі пекло від краплинок господарського мила, що їх розносив вітер. Ранок видався холодний — сонце нагадувало маленький білий гудзик, намертво пришитий до неба. Улітку ми носили сукні з домотканої бавовни поверх спіднього, та коли до Чарльстона лінивою панною приходила зима, з листопада по січень ми вбиралися в мішки — товсті свитки, пошиті з важкого сукна. Просто старі мішки з рукавами. Мій був із чужого плеча й доходив до гомілок. Я не знала, скільки немитих тіл носили його до мене, та всі вони люб'язно лишили на ньому свої запахи.

Того ранку місіс уже нагородила мене ціпком по заду за те, що я заснула під час її молитов. Щодня до сніданку ми, раби, — всі, окрім Розетти, яка була вже стара й вижила з розуму, — набивалися до вітальні й силкувалися побороти сон, поки місіс навчала нас коротких віршів із Біблії, як-от «Ісус заплакав», і вголос молилася про улюблену річ Господа — *покору*. Якщо задрімаєш, отримаєш ціпком просто посеред «Бог казав те, Бог казав се».

Я від душі скаржилася Тітці-Сестрі на всю цю жалюгідну затію.

— Хай омине мене чаша сія, — казала я, вивергаючи вірші, які твердила місіс. — Ісус плакав, бо застряг там із місіс, як ми, — казала я.

Тітка-Сестра була кухаркою — вона служила місіс, відколи ще та була дівчинкою, і після Томфрі-дворецького завідувала тут усім. Вона єдина могла казати місіс, що робити, не отримавши ціпком. Мама наставляла: стеж за язиком, але я ніколи не стежила. Тітка-Сестра затикала мене тричі на день.

Усім я була наче крихта в чоботі. Однак не тому мене так назвали. Крихта було моє кошикове ім'я. Мастер і місіс усім давали правильні імена, але мама дивилася на своє маля в кошику, й ім'я приходило до неї саме — залежно від того, як виглядав малюк, у який день тижня народився, яка була

погода чи просто яким привидівся світ того дня. Мамине кошикове ім'я було Літо, а правильне — Шарлотта. Вона мала брата, чиє кошикове ім'я було Халепа. Люди вважають, що я це вигадала, але це цілковита правда.

Якщо в тебе є кошикове ім'я, то принаймні маєш щось від матері. Мастер Грімке назвав мене Гетті, але мама глянула на мене того дня, коли я з'явилася на світ, народившись надто рано, і нарекла Крихтою.

Поки того дня я допомагала надворі Тітці-Сестрі, мама була в домі й працювала над золотистою сатиною сукнею для місіс, такою, з турніором позаду, яку називала «сукня Ватто». Вона була найкращою кравчиною в Чарльстоні й стільки працювала, що її пальці загрубіли від голки. Ніде не побачиш такої краси, як уміла змайструвати мама, а вона ніколи не користувалася викрійками. Книжкові викрійки вона ненавиділа. На власний розсуд обирала на ринку шовки й оксамит і шила все, що було в домі Грімке: штори, підбиті нижні спідниці, ажурні криноліни, штани з оленьчої шкіри і той верховий одяг на застібках для Тижня перегонів.

Скажу так, що білі жили заради Тижня перегонів. Один за одним влаштовували пікніки, променаді, розкішні виходи у світ. Завжди у вівторок — звана вечерея в місіс Кінг. У середу — вечерея в Жокейському клубі. Великий галас здіймали в суботу через бал святої Цецилії, на якому походжали в найкращих сукнях. Тітка-Сестра казала, що в Чарльстоні епідемія пишнот. До восьми років я вважала, що пишноти — це коли слабують на живіт.

Місіс була невисока опасиста жінка з мішками під очима, що нагадували кульки тіста. Вона не погоджувалася віддавати маму в найми іншим леді. Ті благали її, і мама благала теж, адже частину заробітку могла лишити собі, — але місіс казала: «Не можу дозволити, щоб ти шила для них краще, ніж для нас». Вечорами мама відривала клапті на свої ковдри, поки я однією рукою тримала сальну свічу, а другою складала клапті купками, завжди за кольором, гарно й охайно. Мама любила, щоб кольори були яскраві, і складала разом відтінки,

які ніхто б не додумався поєднати: пурпуровий з помаранчевим, рожевий із червоним. Її улюбленою формою був трикутник. Завжди чорний. Мама нашивала чорні трикутники майже на всі пошиті нею стьобані ковдри.

Ми мали дерев'яну шкатулку, в якій тримали наші клапті, мішечок для голок та ниток і справжній мідний наперсток. Мама казала, що одного дня наперсток буде мій. Коли вона ним не користувалася, я носила його на кінчику пальця як прикрасу. Ми набивали наші ковдри бавовною-сирцем і обривками вовняної пряжі. Найкращою набивкою було й досі лишасться пір'я, і ми з мамою ніколи не проходили повз перо на землі, не підбравши його. Інколи мама приносила цілу кишеню гусячих пір'їн, насмиканих з дірок у матрацах у будинку. Коли нам відчайдушно бракувало набивки, ми віддирали довгі смужки моху з дуба на робочому дворі й зашивали між лицевим боком і підкладкою ковдри, з кліщами та всім іншим.

Ми з мамою любили цей час, який проводили за ковдрами.

Що б не змушувала мене робити у дворі Тітка-Сестра, я завжди стежила за горішнім вікном, де мама займалася своїм шиттям. Ми мали свій сигнал. Коли я перевертала цеберко догори дном біля кухні, це означало, що навколо ні душі. Мама відчиняла вікно й викидала іриску, вкрадену з кімнати місіс. Іноді з'являлася також в'язка клаптів тканини — напрочуд гарного ситцю, шотландки, мусліну, якогось заморського льону. Одного разу — той справжній мідний наперсток. Найбільше вона полюбляла брати яскраво-червоні нитки. Сунула їх до кишені й просто виносила так із будинку.

Того дня у дворі було людно, тож я не мала надії, що з неба впаде іриска. Праля Мерая обпекла руку вуглиною з праски, і її відправили в ліжко. Тітка-Сестра шаленіла через зупинку прання. Томфрі наказав своїм людям зарізати свиню, яка носилася й верещала на весь голос. Усі висипали надвір, від старого кучера Сноу аж до прибиральника стаєнь Принса. Томфрі хотів швидше прикінчити свиню, бо місіс ненавиділа галас у дворі.

Галас був у її списку невірних гріхів, який ми знали напам'ять. Номер перший: крадіжки. Номер другий: непо-

кора. Номер третій: лінощі. Номер четвертий: галас. Рабу належало бути схожим на Святого Духа — невидимий, нечутний, але завжди ширяє поряд напоготові.

Місіс гукнула Томфрі й наказала припинити цей гвалт: леді не повинна знати, звідки береться її бекон. Почувши це, я сказала Тітці-Сестрі, що місіс не відає, куди входить її бекон і звідки виходить. Тітка-Сестра вліпила мені дзвінкого ляща.

Я взяла довгу жердину, яку ми називали вибивкою, й заходилася виловлювати з казана покривала і розвішувати на поперечині, на якій Тітка-Сестра сушила свої кухарські трави. Вішати на поперечину в стайні заборонялось, адже очі коней були надто дорогоцінні, щоб сусідувати з лугом. Не те що очі рабів. Орудуючи жердиною, я вибивала дух із тих простирадл і ковдр. Це називалося витрушуванням бруду.

Покінчивши з пранням, я не мала чим себе зайняти і з задоволенням віддалася гріху номер три. Я блукала стежкою, яку сама витоптала в ґрунті, кружляючи нею по десять-дванадцять разів на день. Почала від задньої стіни головного будинку й побрела повз кухню й пральню до розлогого дерева. Деякі його гілки були товщі за моє тіло, і всі вигиналися, мов стрічки в коробці. Злі духи мандрують прямим шляхом, а в нашому дереві не було жодної невикривленої лінії. Ми, раби, збиралися під ним, коли діймала спека. Мама завжди казала: «Не рви сірій мох — він береже від сонця й допитливих очей».

Я повернулася повз стайню й гостьовий будинок. Стежка водила мене мапою всього світу, що я знала. Тоді я ще не бачила верткого глобуса в будинку, який показував решту. Я роззиралася навколо, бажаючи, аби день швидше скінчився й ми з мамою могли піти до своєї кімнати. Та була над гостьовим будинком і не мала вікна. Запах гною зі стайні й корівника підіймався туди, такий свіжий, що здавалося, ніби наша постіль набита ним замість соломи. Решта рабів мешкала в кімнатах над кухнею.

Налетів порив вітру, і я прислухалася до корабельних вітрил, що плескали в гавані через дорогу — місці, чий запах я вдихала з вітром, але якого ніколи не бачила. Вітрила надувалися